

Hverdagsliv i krigenes skygge

Et kildemateriale om Danmark under Første Verdenskrig

1914 18
SKOLETJENESTEN | KØBENHAVNS
BEFÆSTNING

Hverdagsliv i krigens skygge. Et kildemateriale om Danmark under Første Verdenskrig.
Undervisningsmateriale til 7.-10. klasse, udviklet i samarbejde mellem Greve Museum og
Skoletjenesten Københavns Befæstning. © Greve Museum og Skoletjenesten Københavns Befæstning, 2011.

1914 **18 SKOLETJENESTEN** | **KØBENHAVNS
BEFÆSTNING**

Tekst og redaktion: Louise Kofod Ahmt og Mette Liv Skovgaard. Pædagogisk konsulent: Peter G. Hamann. Grafisk design: Marianne Bisballe, Skoletjenesten.
Tryk: PE Offset A/S. Der indgår kilder fra: Greve Museum, Vidensbanken Københavns Befæstning, Det Kongelige Bibliotek, Forsvarets Bibliotek, Rigsarkivet,
Projekt Vestvolden, Aller Media A/S. Tak til Michael Clemmesen og Projekt Vestvolden.

Lærervejledning

Med *Hverdagsliv i krigens skygge* kan eleverne arbejde med konkrete kilder og komme tæt på fortidens menneskers liv og tanker. Kilderne er eksemplariske, bearbejdede og kan undervisningsdifferentieres. Kilderne kan bruges som grundlæggende introduktion til analyse af skrift- og billedkilder, men også give eleverne værktøjer til at arbejde med kildekritik, afkode modstridende argumenter og danne sig nuancerede billeder af fortiden.

Guide til brug af kildekortene

Kilderne er grupperet i seks farver, der hver afspejler en samfundsgruppes livsvilkår under Første Verdenskrig i Danmark. Mange af kilderne har også et symbol på forsiden af kortet. Symbolerne viser modstridende argumenter og dilemmaer på tværs af kilderne, som eleverne hjælpes til at afkode. På bagsiden af kortet her finder du forslag til, hvordan eleverne kan arbejde med kilderne.

Introduktion til Første Verdenskrig

Kilderne kan også bruges som baggrundsmateriale i emnearbejde om Første Verdenskrig eller om det danske samfund for 100 år siden, da kortene giver et nuanceret

billede af virkelige menneskeskæbner og de synspunkter, fællesskaber og konflikter, som samfundet indeholdt. Introteksten på kort 3 og 4, med soldaterkilden og kortet over Københavns Befæstning på bagsiden af kortene, rammesætter perioden og kan gennemgås fælles i klassen.

Historienorden Anna hjælper eleverne

På bagsiden af alle kildekortene møder eleverne Anna, en ægte historienørd. Hun hjælper eleverne til at afkode kilderne med en lille forklaring af kildens kontekst, svære ord og opklarende spørgsmål.

Oplev kilderne i virkeligheden – brug befæstningen

Eleverne kan også opleve fortiden i virkeligheden: Københavns Befæstning og Mosede Fort er fyldt med spor fra Første Verdenskrig, og her kan I gå på opdagelse og se de steder, I har arbejdet med i kildematerialet. Se mere om undervisningsforløb, prøvesæt til eksamen og elevopgaver, der knytter sig til *Hverdagsliv i krigens skygge*, på grevemuseum.dk og på befaestningen.dk/skoletjenesten

Forslag til brug af kildematerialet

Arbejdet med kildeanalyse og kildekritik af kortene kan udføres på fire niveauer:

1) referat, 2) analyse, 3) refleksion, 4) perspektivering

- 1) Vælg en kilde. Hvad står der i teksten, eller hvad sker der på billedet?
- 2) Find de klassekammerater, der har samme farve kilder. Hvad fortæller alle kilderne i samme farve om, hvordan livet var under Første Verdenskrig?
- 3) Skriv dagbog for en person, der levede under Første Verdenskrig i Danmark.
Brug viden fra alle kilderne i én farve.
- 4) Har kilden et symbol i hjørnet? Find den klassekammerat, der har en kilde med det samme symbol.
Hvilke modsætninger eller uenigheder er der i de to kilder? Beskriv dem.

Det var den 2. august 1914. Det var en tidlig morgenstund, klokken var 4, da blev der banket hårdt på yderdøren, og så skulle jeg lige – vi vidste jo nok, der var blevet krig, den var lige startet dengang. England havde erklæret Tyskland krig. Så stod jeg op og lukkede op, og så var det sognefogeden, der kom med min indkaldelse, og det var jo ikke så godt, for vi var jo lige så sikre på, at vi skulle i krig. Han kom med min mødebefaling, det vidste jeg jo fra min soldatertid, at så skulle man skynde sig. Vadsækken den blev jo pakket med alt muligt. Det var især undertøj og strømper og sådan noget og så et par gode madpakker til de første dage. Vi var sikre på, vi skulle i krig.

Kilden er et interview med Johannes Pedersen fra 1988

Hvordan var hverdagslivet i krigens skygge?

En sommermorgen i 1914 bankede det på Johannes' dør og på Danmarks dør. Første Verdenskrig var brudt ud i Europa. Selvom Danmark var neutral og ikke deltog i krigen, fik krigen alligevel stor betydning for den danske befolkning. Alle danskere – både bondekongen, soldaten, generalen og politikerne – forberedte sig på, at krigen kunne komme.

Alle havde en rolle i forsvaret af Danmark

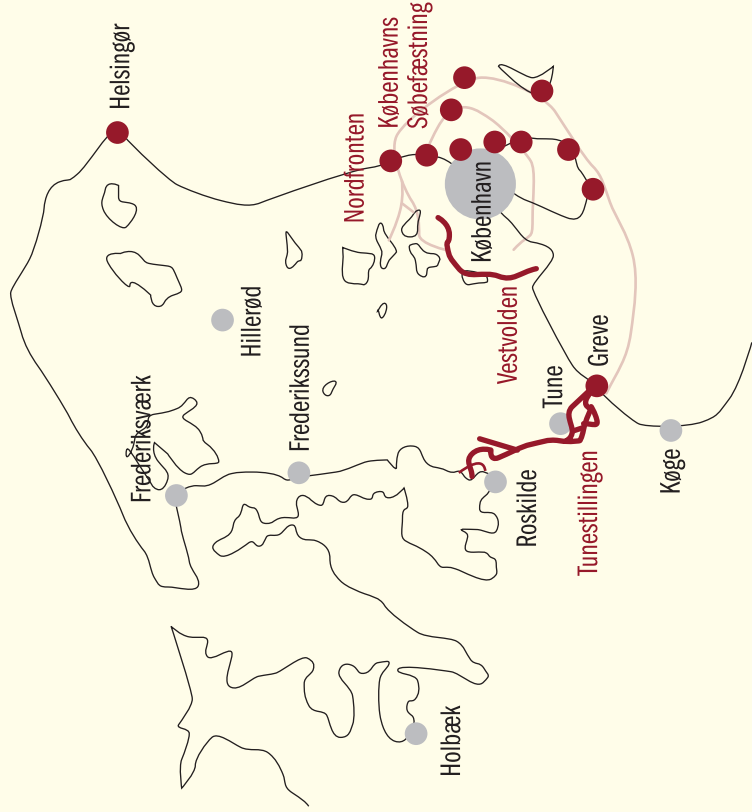
I fire år levede danskerne i skyggen af den store krig uden for landets grænser, og alle bidrog på mange forskellige måder til at forsvare landet. Folk var dog meget uenige om, hvilke opgaver der var vigtigst. De gamle fotos, breve og historier kan fortælle, hvorfor de var uenige.

Den store krig i Europa

Første Verdenskrig blev kaldt Den store krig, da mange lande deltog, og 9 millioner soldater og omkring 15 millioner civile mistede livet. De soldater, der overlevede, kom hjem med sår på både krop og sjæl. Krigen var dyr, lang og hård med kampe i skyttegrave, massakrer og nye typer våben, der kunne dræbe langt flere mennesker end de tidligere våben. Mange mener, at Første Verdenskrig var grunden til, at Anden Verdenskrig brød ud kun 20 år efter.

(Fortsættes på næste kort...)

Kort over Københavns Befæstning

(Fortsat ...)

Den økonomiske kamp i Danmark

Krigen i Europa gav varemangel og prisstigninger i Danmark. Der blev indført rationering på mad og maksimalpriser på varer for at sikre, at der var nok til alle. Alligevel fik mange økonomiske problemer, og en af grundene var, at mange unge mænd blev indkaldt som soldater og måtte forlade deres familie og arbejde. Men Danmark tjente også penge, for som neutralt land kunne Danmark eksportere mad til de lande, der var i krig, og Danmark blev kendt som Europas spisekammer.

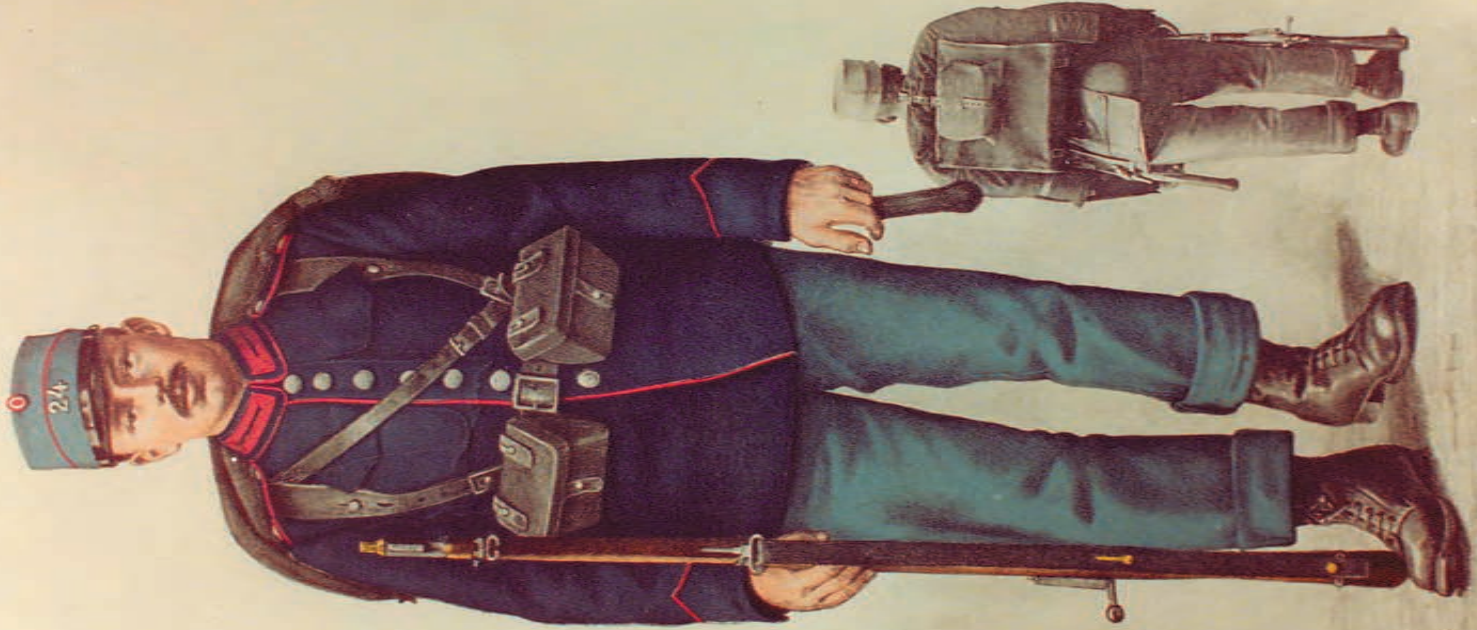
Københavns Befæstning

Set i historiens bakspejl ved vi, at Danmark ikke blev ramt af de udenlandske kanoner. Men dengang var soldaten Johannes og mange danskere overbeviste om, at krigen ville komme. Regeringen indkaldte derfor 60.000 mænd, og de fleste blev sendt til Sjælland. Her blev de soldater i sikringsstyrken, der skulle forsvare hovedstaden mod angreb. Hvis de krigsførende lande brød aftalen om neutralitet og angreb Danmark, ville der dog blive indkaldt dobbelt så mange soldater.

Gå på opdagelse i Danmark under Første Verdenskrig

Kilderne er fyldt med personer, der kan fortælle om Danmark under Første Verdenskrig. Men fortidens kilder ligger også ude i landskabet i dag, med Københavns Befæstnings store, gamle forter, tilgroede volde og betenhuler langs Tunestillingen. Steder og historiske spor, der fortæller om fortidens hverdagsliv i krigens skygge.

Neutralitet: Danmark havde en aftale med de lande, der var i krig, om ikke at blive inddraget direkte i krigen.
Sikringsstyrken: De 60.000 danske soldater, der blev indkaldt, da Første Verdenskrig brød ud i Europa.
Eksport: Sælge varer til udlandet.
Rationering: Regler for, hvor meget man måtte købe, så der var nok til alle.

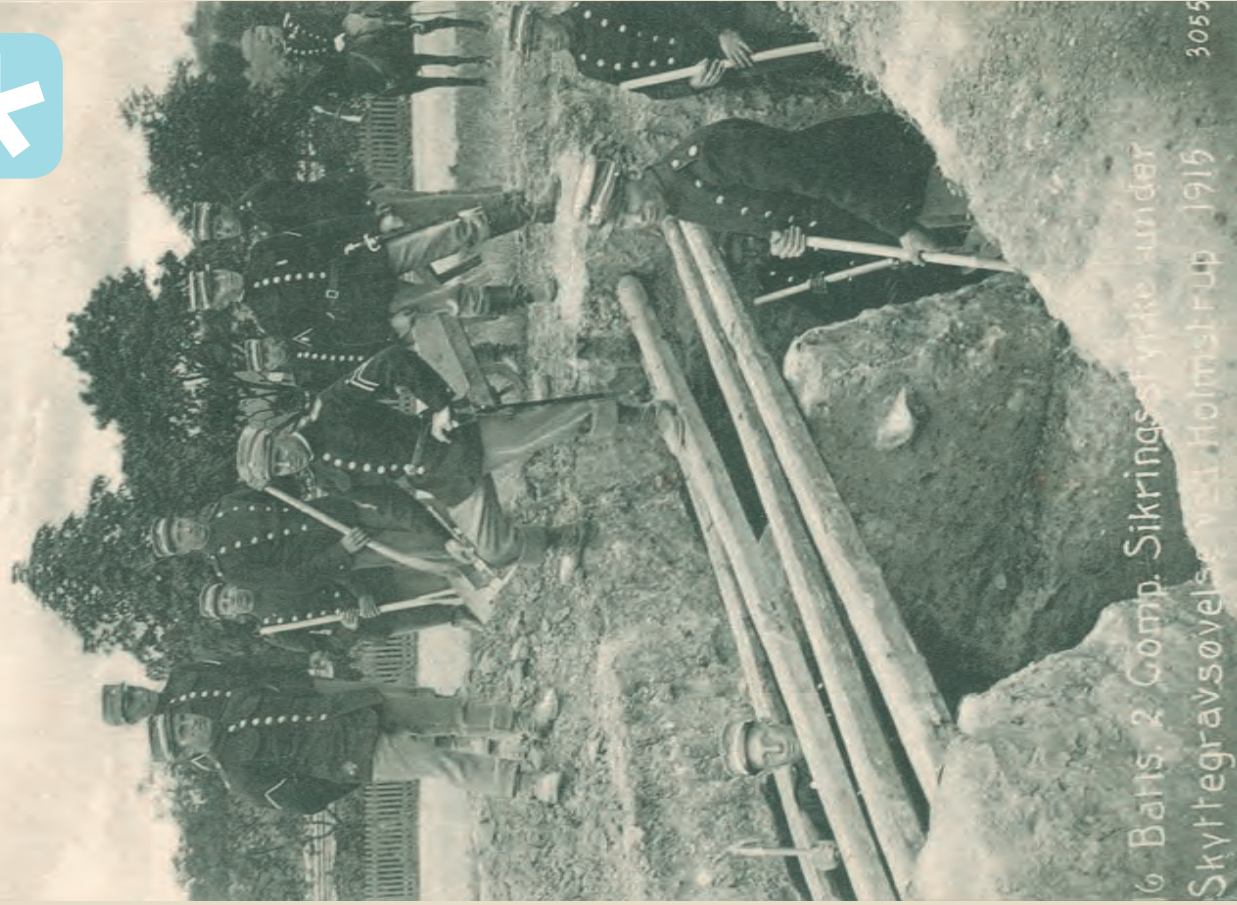
Introduktion til grøn serie: Infanteristen Aksel

Kilden er en uniformstegning fra firmaet C.L. Seifert.

Greve Museum: Fra firmaet C.L. Seifert, Forsvarets Bibliotek

Nu skal du møde infanteristerne. De blev også kaldt for fodsoldater, og det var de soldater, der var flest af. De skulle være i god form, når de gik march med fuld oppakning, som vejede over 30 kilo. Infanteristerne brugte deres tid på øvelser, vagttjeneste, og nogle steder gravede de skyttegrave. Mange soldater var utilfredse med at være indkaldt. De kom fra hele landet, og de havde svært ved at passe arbejde og familie derhjemme. Mange ventede på deres næste orlov, så de kunne komme hjem og tjene nogle penge. I den grønne serie kan du møde andre soldater, der også var infanterister på Københavns Befæstning.

6 Bata. 2 Comp. Sikringsstyrke under
Skyttegravsøvelse ved Holmslup 1915

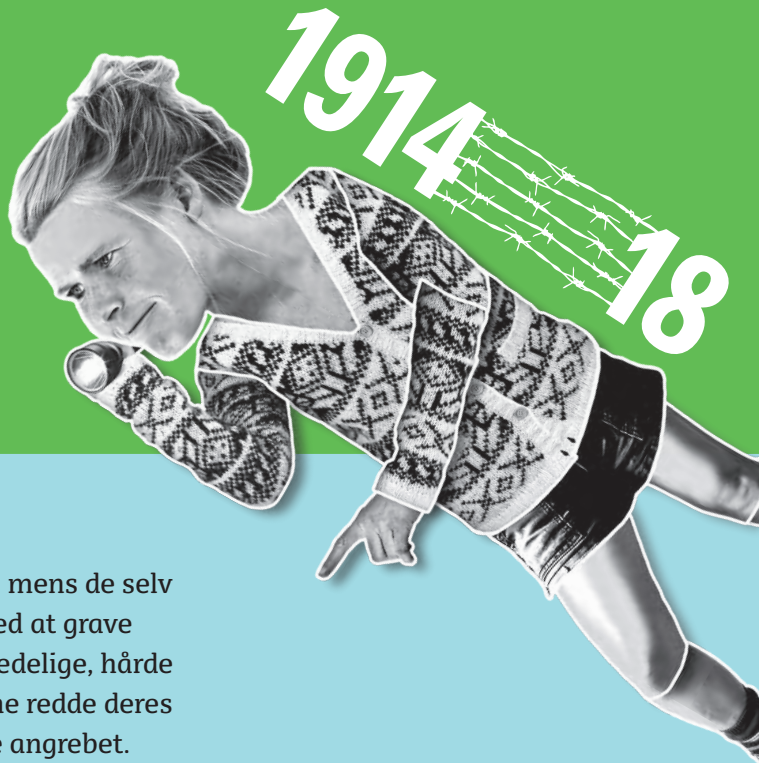
3059

Skyttegrave

Kilden er forsiden af et postkort fra 1915.

Greve Museum: Privateje

Fra skyttegravene kunne soldaterne beskyde en fjende, mens de selv lå i skjul. De danske soldater forberedte sig på krigen ved at grave skyttegrave. De fleste soldater var utilfredse med det kedelige, hårde arbejde, men de vidste samtidig, at skyttegravene kunne redde deres eget og deres kammeraters liv, hvis Danmark ville blive angrebet.

Lejrliv

Kilden er et fotografi fra Avedørelejren i 1915.

Greve Museum: Privateje

Livet som soldat bliver fremstillet forskelligt i kilderne. Hvorfor tror du, man har taget det her fotografi?

Nogle af soldaterne på befæstningen boede på kaserner eller på forter, mens andre boede i midlertidige teltlejr eller baraklejr. Andre steder boede soldaterne privat hjemme hos folk.

Kaserner: Murstensbygninger, som soldaterne kunne bo i.
Baraklejr: Midlertidige træbygninger, som soldaterne kunne bo i.

1914 18

Hr. forsvarsminister P. Munch

En soldat fra Avedørelejren tillader sig herved at rette følgende spørgsmål. Om det dog er nødvendigt, at vi holdes i så streng disciplin, som tilfældet er her i Avedørelejren. Fra 44. bataljon er den allerstørste del fra Roskildeegnen, så hvis vi var bleven i Roskilde og kunne fået en lille smule frihed, så kunne vi nogenlunde have tilset vor bedrift. Vi har jo næsten alle sammen selvstændigt erhverv. Her i Avedørelejren er der for det første langt hjem, og vi kan meget sjældent få frihed.

En gang 6 dages orlov, og to à tre gange søndagsorlov i 2½ måned: Ikke en eneste smule frihed kan erhverves derudover. Den enkelte lider ved det, og hele landet lider ved det, idet landmændene jo umulig kan frembringe den høst, som der burde frembringes, da de ikke kan få lejlighed til at tilse deres bedrift. Jeg synes, det er uretfærdigt handlet mod de ældre mænd, som dog er vælgere og skatteydere. Kan der dog ikke ske en forandring snarest mulig?

Med særdeles agtelse

En menig soldat fra 44. bataljon

Vi vil have orlov

Kilden er et brev, som en soldat skrev til forsvarsministeren i 1915.

Greve Museum: Fra Rigsarkivet: P. Munchs arkiv

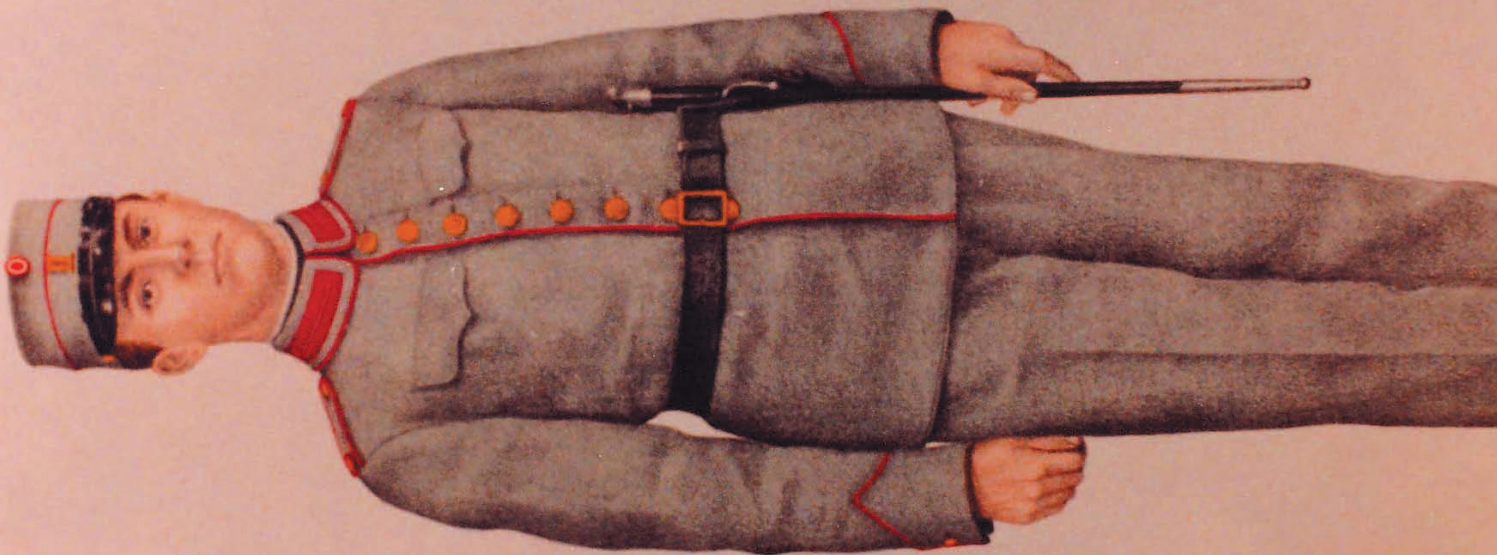

Hvad tror du, soldaten mente med: "Den enkelte lider ved det, og hele landet lider ved det"?

Under Første Verdenskrig var det første gang, at alle mænd kunne blive indkaldt til soldatertjeneste. Tidligere var for eksempel præster og skolelærere fritaget. Når mændene var inde som soldater, kunne de ikke passe deres almindelige arbejde derhjemme. Det kunne være svært at finde en afløser.

Avedørelsejren: Soldaterlejr ved byen Avedøre.
Bataljon: En stor militærgruppe på i alt ca. 600-1.000 soldater.
Bedrift: Arbejde.

1914 18

Introduktion til grå serie: Artilleristen Johannes

Kilden er en uniformstegning fra firmaet C.L. Seifert.

Greve Museum: Forsvarets Bibliotek (Årstal ukendt)

Der fandtes forskellige slags soldater i Sikringsstyrken. Det her er en artillerist. Artilleristen arbejdede ved kanonerne, men da Danmark ikke var med i krigen, kom kanonerne ikke i brug. Der var mange jyske mænd, der skulle tage helt til Sjælland, når de blev indkaldt som soldater. De havde langt hjem, når de skulle på weekendorlov. I den grå serie kan du møde andre soldater, der også var artillerister på Københavns Befæstning.

1918 var et år, hvor det kneb med forskellige madvarer, så det var kålrabier og tørret hvidkål, kartofler fandtes ikke. Hen på sommeren var kålrabierne ikke så gode, så jeg spiste aldrig kålrabier. Men de andre, særlig rekrutterne, som var på øvelse hele dagen og fik udleveret 7 tynde stykker rugbrød, var nødt til at spise kålrabier. Men så en dag fik vi til middag noget kød, som ikke var godt. Jeg smed mit i svinespanden, for det var ikke til at spise, men det skulle jeg ikke have gjort, for jeg havde brug for det senere. De andre kunne heller ikke spise deres kød, og så begyndte de at bruge det som kastebold hen på væggen. Det var bare at få dukket hovedet, når sådan et stykke kød kom susende.

Madkamp

Kilden er en erindring fra 1995 af Karl Ingemann Larsen, der var soldat på Mosedø Fort.

Karl Ingemann Larsen: Erindringer fra min barndom med mere (2000)

Har du lagt mærke til, at kilden er skrevet i 1995, men handler om en dag næsten 80 år før?

I 1918 havde Første Verdenskrig varet i fire år, og hele Europa manglede madvarer. Der var for få til at producere maden, da mange mænd var soldater. Derfor steg priserne, og den mad, man kunne få, var ofte dårlig.

1914 18

Kålraabi: En grøntsag.
Rekrut: En soldat, der stadig er under uddannelse.
Svinespanden: Spand til madrester.

Jeg var blevet overført fra marinen til fæstningsartilleriet og var første gang indkaldt i 1915 og sidste gang i 1917. Disse indkaldelser var noget nær en økonomisk katastrofe for mig. Under den første indkaldelse havde jeg antaget en svend til at passe værkstedet, men det gav kun underskud, da mine kunder så vidt muligt ville vente med arbejdet, til jeg kom hjem, og derfor lukkede jeg mit værksted helt ved de sidste 3 indkaldelser, sådan at min kone kun udleverede det, vi havde på lager og til salg. Når jeg så var hjemme mellem indkaldelserne, måtte jeg hænge ekstra i, men det var mig dog umuligt at indhente det forsømte, og det, der pinte mig mest, var, at jeg ikke kunne klare alle regningerne fra jerngrossererne, da jeg altid gerne har villet betale enhver sit [...].

Smeden lukkede værkstedet

Kilden er en erindring fra 1956 af Martin Kjeldsen, der var smed på Samsø.

Greve Museum

Alle soldaterne havde arbejde, som de måtte forlade, når de blev indkaldt som soldater. Det gav dem store økonomiske problemer. Soldaterne fik en lav løn, så mange håbede hele tiden på at blive sendt hjem. Som regel var de soldater i fire måneder og derefter hjemme i otte måneder.

Kvindernes rolle i hjemmet ændrede sig under Første Verdenskrig. Kan du forestille dig hvordan?

1914-18

© Greve Museum og Skolelæreren København Befæstning. 11/32

Marinen: Flåden.
Fæstningsartilleriet: De soldater, der arbejdede ved kanonerne.
Svend: En håndværker.
Jerngrossererne: Personer, der sælger jern.
Sikringsstyrken: De soldater, der var indkaldt under Første Verdenskrig.

Soldater i krig?

Kilden er et fotografi (ukendt årstal).

Greve Museum: Privateje

Under Første Verdenskrig blev der i Europa udviklet nye og kraftigere våben. Man fandt ud af, at det var vigtigt, at soldaternes uniformer var godt camouflerede. De europæiske soldater fik også metalhjelme, der beskyttede bedre mod skud.

Hvad kan billedet
fortælle dig om
Danmark i 1914-18?

1914 18

Camouflerede: Skjulte.

Artilleri i Stilling

En øvelse

Kilden er forsiden af et postkort fra 1916.

Greve Museum

Under Første Verdenskrig udviklede tyskerne en kanon, der blev kaldt *Tykke Bertha*. Den kunne skyde ca. 12 km. Danskerne var bange for, at tyskerne ville angribe, for der var kun 10 km fra Vestvolden til København. Det var en af grundene til, at Tunestillingen blev bygget. Det var en ekstra fæstningslinje ca. 18 km foran Vestvolden.

Har du lagt mærke til, at der er folk på fotografiet, der ikke er i uniform? Hvad tror du, de laver?

1914 18

Introduktion til gul serie: Gårdejer Lars Larsen

Kilden er et portrætfoto af Lars Larsen fra Vardegård.

Greve Museum

Her har vi Lars Larsen. Han var en af de gårdmænd, der boede tæt på en del af befæstningen. Politikerne havde bestemt, at gårdmanden og hans familie skulle sørge for mad og sovepladser til soldaterne. Nogle familier var glade for at hjælpe. Det var deres måde at bidrage til forsvaret af landet på. Men det kunne være dyrt at have soldaterne boende, og mange familier klagede. Gårdmændene var også utilfredse, når soldaterne gravede deres marker op til skyttegrave. I den gule serie kan du møde andre gårdmænd og bondekoner, der også levede tæt på forsvarsanlæggene.

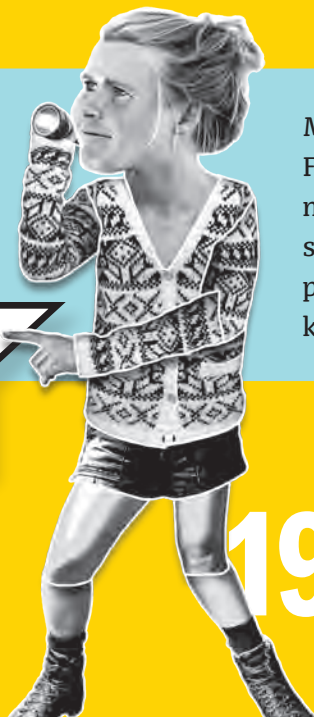

Gårdmanden og soldaterne

Kilden er et fotografi af soldaten M.S. Nielsen og kammerater ved afrejse fra gårdejer Mortensen i 1917.

Greve Museum: Privateje

Læg mærke til, om billedet ser naturligt eller opstillet ud.

Mange soldater boede på gårdene nær befæstningen. Familierne fik penge for at have soldaterne boende, men det var alligevel dyrt at sørge for mad til soldaterne. Soldaterne arbejdede hårdt hele dagen på befæstningen, så de kunne spise meget, når de kom hjem.

1914 18

På vagt i skyttegraven

Kilden er et fotografi af soldater i en skyttegrav (ukendt årstal).
Projekt Vestvolden

Læg mærke til,
hvor lang
skyttegraven er.

Der blev gravet skyttegrave og ofte afholdt soldaterøvelser ved befæstningen. Det gik ud over de lokale gårdmænd. De måtte finde sig i, at deres marker blev ødelagt.

1914 18

Østergaard, Tune

Hr. krigsminister

I dag er der kommen bud, vi på denne egn atter skal have indkvartering til stor sorg for beboerne, da man jo ikke kan syntes, at det er retfærdig, visse egne er fri, og visse egne skal blive ved at have byrderne. Det er jo endnu uden bespisning, men nok er det, vi skal have disse fremmede lidt slemme mennesker om os til enhver tid. Vi havde dog dette håb, at krigsministeren havde taget hensyn til denne egn, der har været så bebyrdet. Vi fødte soldaterne i den dyre tid for den latterlige pris, så blev de dyre barakker bygget, som vi jo alle skal betale med de store skatter. Der er jo også barakkerne til krigsfangerne, som vore egne soldater kunne bebo. Er det retfærdigt at samle disse tyskere heri og spise vor mad, som er os knap tilmålt, da der jo aldrig har gjort Danmark andet ondt.

På mange kvinders vegne
Maria Christensen

Ikke flere soldater, tak

Kilden er et brev fra 1916, som Maria Christensen fra landsbyen Tune skrev til forsvarsminister Munch.

Greve Museum: Fra Rigsarkivet

Som neutralt land tog Danmark imod syge og sårede krigsfanger fra de lande, der var i krig. Hvad er Marias holdning til det?

1914-18

Ifølge loven skulle alle danskere have soldater boende, hvis det blev nødvendigt. Især på egnen mellem Køge Bugt og Roskilde boede der mange soldater på gårdene. Andre steder boede soldaterne på kaserner.

Egn: Et sted i landet.
Indkvartering: At have nogen boende.
Byrderne: Belastningen.
Fødte: Gav mad.
Barakker: Midlertidige træbygninger, som soldater eller krigsfanger kunne bo i.
Kaserner: Murstensbygninger, som soldaterne kunne bo i.

Til Overkommandoen, København

Undertegnede parcellist Henrik Jensen anmoder herved Overkommandoen om besigtigelse af den på min mark forvoldte skade. Nævnte skade fremkommer ved flere (3) fra skyttegravsanlæggene ved Tunestillingen (Højmarksgården) anlagte drænledninger, som udmunder overfladisk ca. 150 alen nordlig for mit skel, og som bevirker at sætte en stor del af min mark under vand, i hvert tilfælde vil dele deraf ved den stadig overfladiske vandtilførsel tid efter anden forsumpe og den derved forvoldte skade blive uerstatteligt, da jorden vil blive umuliggjort til agerdyrkning. Det anmodes høfligst Overkommandoen om at træffe bestemmelse desangående, således at nævnte overfladevand, der påføres min jord, måtte blive bortdrænet, således at jorden kan genvinde sin brugbarhed til agerdyrkning.

Med højagtelse

Parcellist Henrik Jensen, Karlslunde Hastrupmark,
pr. Taastrup, den 1ste november 1916

Marken er ødelagt

Kilden er et klagebrev fra 1916 fra en jordejer til militæret.
Greve Museum: Fra Rigsarkivet

På grund af krigen i Europa var der varemangel.
Samfundet havde derfor brug for alle de
afgrøder, bonden kunne dyrke på sine marker.

150 alen: Ca. 95 meter.
Skel: Der, hvor en bondes mark møder en anden
bondes mark.
Bevirker: Resultterer i.
Agerdyrkning: At dyrke sin mark.
Desangående: Om det.
Bortdrænet: Tørret væk.

1914-18

Sæt dig i gårdmandens
sted: Hvorfor var det en
katastrofe, hvis der kom
vand på marken?

Undertegnede: Ham, der skriver brevet.
Parcellist: Person, der ejer et stykke jord.
Anmoder: Beder om.
Overkommandoen: Dem, der bestemmer i militæret.
Besigtigelse af: At se på.
Forvoldte skade: Gjorde skade.
Drenledninger: Gør skyttegravene tørre.
Udmunder: Ender i.

Introduktion til lilla serie:

Gullaschbaronen Harald

Kilden er et fotografi af erhvervsmanden Harald Plum (årstal ukendt).

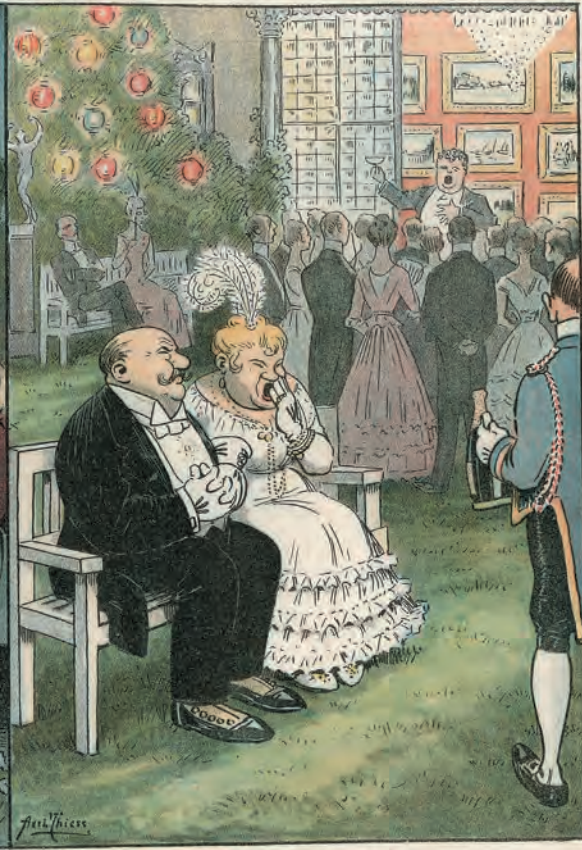
Det Kongelige Bibliotek

Her har vi handelsmanden Harald Plum. Han blev også kaldt for en gullaschbaron. Under krigen blev nogle danskere rige på at handle med udlandet. De sendte dåser fyldt med gryderetten gullasch til de tyske og franske soldater. Det var en god forretning for den danske eksport, og det gav penge til Danmark i den økonomiske krisetid. Det var politikerne, der bestemte, at Danmark skulle sælge mad til de lande, der var i krig med hinanden. På den måde holdt Danmark ikke med nogen, og landene blev afhængige af maden fra Danmark. Så var de andre lande ikke interesserede i at angribe Danmark. I den lilla serie kan du møde andre folk, der også tjente penge på dåsemad under Første Verdenskrig.

Høker Jenssens Fødselsdag 1914

Garden-Party

Gullashfabrikant Jenssens Fødselsdag 1915

Garden party

Kilden er fra det satiriske blad Blæksprutten fra 1915.
Det Kongelige Bibliotek

Der blev tegnet mange satiretegninger, som forstillede de danskere, der tjente penge på at producere gullasch. De blev pludselig rige, og deres liv ændrede sig. I resten af den danske befolkning bredte misundelsen sig, og øgenavnet "gullaschbaron" opstod.

Gullasch: En gryderet med kød og paprika.
Satire: At gøre grin med andre.
Høker: Slagter.

Har du lagt mærke til, at
begge tegninger
forestiller høker Jensen?

191418

14. januar 1918

[...] Mine firmaer er i øjeblikket spredt over så at sige den ganske verden. Jeg er blevet, hvad man plejer at kalde en handelens fyrste, i dette ords gammeldags forstand. Men forretningerne er for mig ikke blevet målet, snarere midlet til det, som jeg i gamle dage udtrykte med formelen: "at gøre så meget godt, som muligt, for så mange som muligt". Hundrede og atter hundrede af millioner kroner i alles landes mønt er gået gennem mine hænder, men kun en uendelig lille brøkdel er vandret i min tegnebog som gage og tantiemer. Jeg er i øjeblikket vel ikke fattig, men heller ikke rig i dette ords moderne forstand. Jeg har handlet med disse millioner for at udrette noget, for at være med til at skabe fremgang for landet og for så mange af dets sønner som mulig [...].

Handelens fyrste

Kilden er et uddrag fra Harald Plums dagbog.

Harald Plum: Dagbogsblade (1927-1929)

Harald Plum var en af de erhvervsmænd, der blev kaldt for gullaschbaroner. Han ejede en række selskaber, der blandt andet eksporterede smør og dåsemælk til andre lande.

Fyrste betød oprindeligt
"den første".

1914 18

Tegnebog: Pung.
Gage: Løn.
Tantienner: Løntillæg.
Udrette: Skabe.

Det var, hvad man kalder ungarsk gullasch, vi lavede. Med paprika. Det var det eneste krydderi, vi kunne få. Vi brugte en hel del, alt efter kødets kvalitet. Godt smagte det ikke. De arme tyskere, sagde vi tit, men de var jo sultne, så glider det lettere ned. Der var et kilo i hver dåse. Gennemsnittet var 10.000 dåser om dagen. De blev pakket i kasser med 40 i hver. Det med etiketterne sprang vi over. (...) Der var tryk på, så man så stort på mange ting. Også på hygiejnen. (...) Vi var ikke så nøjeregnende med kødets kvalitet. Og det skete, det havde en tanke. Men fordærvet var det ikke.

En “gullaschbaron” fortæller

Kilden er en erindring fra konservermester Carl Christensen, der arbejdede på Claus Hansens konserverfabrik i Valby (ukendt årstal).

Lars Lindeberg: De så det ske (1966)

I 1914 var der 21 danske fabrikker, der solgte kød på konserverdåser. Under krigen steg dette tal til 148 fabrikker. Eksporten af kød blev 50 gange større i den periode, krigen varede.

Gullasch: En gryderet med kød og paprika.
Tanke: Det smager dårligt.
Konserver: Mad på dåse.
Gullaschbaron: Øgenavn for en person, der sælger mad til soldater i udlandet (og tjener godt på det).

Den lille Industri 1915

Se blot Olsens Vadskekølder —
der er gaaet Stordrift i den,
nu for danske Mænd det gælder
at faa Del i Krigsprofitten.

Op fra alle Vadskegryder,
fra hver sprukken Skyllebalje,
gennem alle Byens Gyder
driver Damp af Krigsfetalje.

Alskens Affald, Skarn og Skidt rag
sammen til de sultne Munde!
Det er Olsens ædle Bidrag
for at læge Krigens Vunde.

Alle vil tjene på krigen

Kilden er fra det satiriske blad Svikmøllen fra 1915.

Det Kongelige Bibliotek

Satire: At gøre grin med.
Profit: Penge, man tjener.
Sprukken: Gået i stykker.
Krigsfetaltje: Fødevarer til krigen.
Alsken: Al slags.
Skarn: Snavs.
Vunde: Sår.

Selvom Danmark ikke deltog i krigen, kunne den mærkes over hele landet. Størstedelen af befolkningen blev fattigere og manglede madvarer. Det var kun få mennesker, der blev rige af at sælge mad til de lande, der var i krig.

Hvorfor kaldte man dem "baroner"?

1914 18

Introduktion til blå serie:

General Gørtz og forsvarsminister Munch

Kilderne er et fotografi af den radikale regering fra 1913 og et fotografi af general Gørtz (ukendt årstal). Rigsarkivet og Det Kongelige Bibliotek

Her er nogle af de mænd, der tog beslutninger i Danmark fra 1914-18. General Gørtz havde ansvaret for sikringsstyrken og det militære forsvar af Danmark under Første Verdenskrig. Generalen ville gerne have så mange soldater som muligt i sikringsstyrken for at kunne forsvare landet. Forsvarsminister Munch ville gerne have, at antallet af soldater var så lavt som muligt. For det var vigtigt at vise, at Danmark var et neutralt land, der ikke ville med i krigen. Det var en svær balance. I den blå serie kan du møde politikerne og generalen, der tog de store beslutninger om forsvaret af København. Kilderne giver forskellige vinkler på de dilemmaer, de stod i.

Mødet kl. 5 udviklede sig på en lidet rimelig måde. Gørtz holdt en længere tale med sine sædvanlige betragtninger, der mandede ud i, at der var en principiel forskel mellem de 4.000 og de 10.000 mand, at det var uforsvarligt at gå mere end de 4.000 ned [...]. Brandes udviklede nu, at finansielt for staten, økonomisk for befolkningen blev den store styrke for stor en byrde. Landets frelse afhang jo heller ikke af lidt mere eller mindre beredskab, hæren kunne kæmpe ærefuldt, men den kunne ikke værne landet mod et virkeligt angreb. Det afgørende var en forstandig udenrigspolitik.

Det er for stor en byrde

Kilden er fra forsvarsminister P. Munchs erindringer fra 1961.

P. Munch: Erindringer (1961)

Læg mærke til, at kilden er fra 1961, men handler om noget, der er sket under Første Verdenskrig.

Forsvarsminister Munch havde mange diskussioner med general Gørtz om, hvordan Danmarks politik skulle være under Første Verdenskrig. Munch var historiker, så han vidste, hvor vigtigt det var at gemme sine dagbøger og breve. De kunne senere bruges til at fortælle os om politiske beslutninger under Første Verdenskrig.

Forstandig: Fornuftig, god.

Udviklede: Forklarede.

Brandes: Landets finansminister.

Lidet rimelig: Urimelig.

1914-18

13-07-1915

Kære Gørtz

[...] Jeg udtalte jo overfor P. Munch, da jeg var tilsagt til møde hos ham, at jeg havde indtrykket af, at hans administration mere gik ud på at lette befolkningen og de værnepligtiges militære byrder, medens krigsforberedelserne kun spillede en underordnet rolle. Han slog det hen og udtalte, at der vel heller ingen brug blev for sådanne forberedelser. Det naive publikum har virkelig troet, at Munch og i det hele regeringen har været eller er blevne overbeviste om nødvendigheden af forsvarsforanstaltningerne. Men nu viser det sig, at det hele har været bluff og blå i øjnene på populacen [...].

Stærkt forsvar!

Kilden er et brev fra 1915, som general Tuxen skrev til hærchefen general Gørtz.

Michael Clemmesen: Fra Det Kongelige Bibliotek

General Tuxen var chef for soldaterne i Jylland og på Fyn, og general Gørtz var chef for soldaterne på Sjælland. Gørtz var også chef for hele hæren. De to skrev ofte til hinanden, når de var uenige med regeringen.

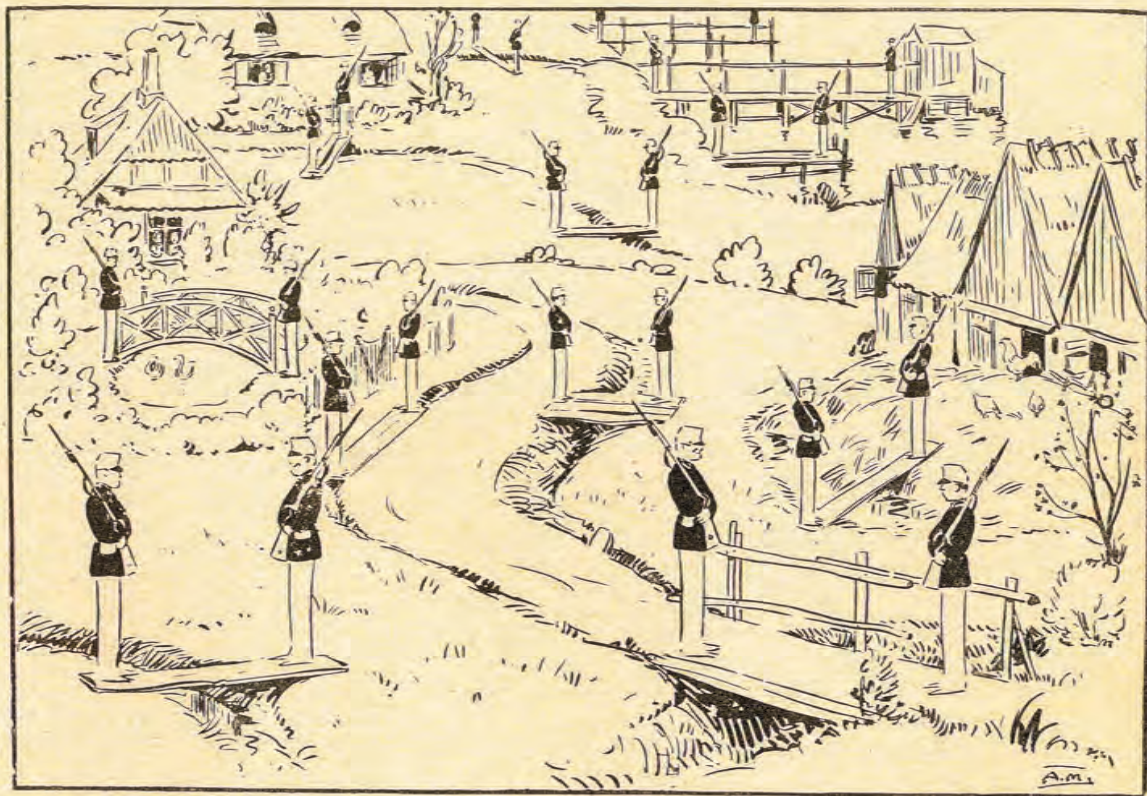
Tilsagt: Indkaldt.
Krigsforberedelserne: De militære
forberedelser på krig.
Forsvarsforanstaltningerne: De militære
forberedelser på krig.
Blår i øjnene: Løgn.
Populacen: Befolkningen.

1914-18

Den radikale regering ville gerne sende nogle af de danske soldater hjem. Hvorfor tror du, generalerne var uenige med regeringen?

Den væbnede Neutralitet

Den væbnede neutralitet

Kilden er en tegning fra satirebladet Svikmøllen fra 1915.

Det Kongelige Bibliotek

1914-18

Næsten alle mennesker i Danmark blev påvirket af, at der blev indkaldt 60.000 danske soldater, da Første Verdenskrig brød ud. Familierne skulle undvære en far, en søn, en mand eller en bror i flere måneder, når mændene var indkaldt. Derfor var der i blade og aviser stor diskussion om, hvor vigtigt det var at indkalde de mange soldater.

Tegningen er fra et blad, der gjorde grin med det, der blev diskuteret i samfundet. Hvad lavede soldaterne ifølge tegningen?

Introduktion til pink serie: Fru Schmidt

Kilden er et fotografi af Niels Peter Christensen Schmidt og hans familie.
(ukendt årstal) Greve Museum

Når mændene var af sted som soldater, blev det kvinderne, der måtte sørge for, at det hele hang sammen derhjemme. Nogle kvinder var glade for ansvaret, men andre havde det svært, da de både skulle sørge for hjemmet, familien og nu også mandens arbejde. Mange fik økonomiske problemer. I den pink serie kan du møde andre kvinder, der var gift med indkaldte soldater.

1914
18

Hr. forsvarsminister Munch

Jeg undertegnede tillader mig herved at henvende mig til ministeren, om at det ikke var muligt, vi kunne blive hjulpne. Min mand er indkaldt den 9/1 1915 ved 42. bataljon, 2 kompagni og har nr. 42. Vi kan ingen hjælp få gennem understøttelsesforeningerne, fordi vi har modtaget hjælp fra kommunen under min mands langvarige sygdom sidste sommer, og nu står vi og skal flytte på fredag, men mangler endnu 9 kr. til huslejen i den nye lejlighed. Distriktsforstanderen har nægtet at hjælpe mig med den motivering, at 22 kr. var for meget i leje. Jeg syntes dog ikke, at vi skulle sælge vort hjem, fordi vi uforskyldt bliver ude af stand til at skaffe det nødvendige. Vi har to børn at sørge for, og jeg selv er ikke så rask, så jeg kan arbejde, og det ville vel også være vanskelig under de nuværende forhold at få noget arbejde. Jeg tillader mig at henvende mig i morgen onsdag i Slotsholmsgade for at forespørge, om der ikke var en udvej, så vi kunne blive hjulpne, da der jo kun er 3 dage til den 15., og jeg meget nødig ville overgå den skam at blive sat på gaden.

Med meget agtelse

Karen Rasmussen, Brogade 21, 1. C

Brev fra soldatens kone

Kilden er en soldaterhustrus brev til forsvarsminister Munch fra 1915.

Greve Museum: Fra Rigsarkivet

Jeg undertegnede: Hende, der skriver brevet.
Understøttelsesforening: Forening, der giver økonomisk hjælp.
Distriktsforstanderen: Person, der fører tilsyn i området.
Uforkyldt: Uden grund.

Når en mand var indkaldt som soldat, var hans løn lav. Soldaterne fik ca. 25 øre om dagen. Det svarer til ca. 10 kroner i dag og var kun nok til en kop kaffe og et stykke kage.

Sæt dig i hustruens
sted: Hvorfor skriver
hun til ministeren?

1914-18

I Efteraarstravlheden

Mel.: Jens Vejmand

Jeg er Soldat og ligger
paa tolvte Uge her,
og tro mig, naar jeg siger,
jeg ej fornøjet er.
Der hjemme Konen sidder
og styrer Børn og Gaard,
mens Dagene de glider,
jeg Klagebreve faar.

Min Høst var lidt for lille,
og saaet er ej Rug,
og Ploven den staar stille,
den skulde jo i Brug,
og Rodfrugt op skal tages,
for Vint'ren stunder til;
med Grund der nu kan klages,
thi meget staar paa Spil.

Hvorfor skal nogle straffes
og knap maa komme hjem?
Novemberløn skal skaffes,
og Pengene skal frem.
Forfalden Gæld skal dækkes
og Regnskab gøres op;
ja, Harmen i os vækkes,
mens her vi følger Trop.

Man taler, og man skriver,
man snakker, hvisker, spaar,
dog Resultatet giver,
at her endnu vi gaar;
man trøster, og man tænker –
og det er pænt af dem,
der slige Tanker skænker
til os, der higer hjem.

Dog skal det mere prises,
om man til Handling gik,
og tør den Handling vises,
da straaler først vort Blik.
Vi har et Hjem, der længes,
det savner haardt sin Mand.
Skal Hjemmets Døre stænges
for os i Fredens Land?

Hjemsendelse er Ordet,
der klinger først og sidst,
i felten og ved Bordet,
og naar at vi har spist:
det alle Steder lyder,
saa snart der samles to;
selv vore brave Jyder
har tabt den vante Ro.

“Konen styrer børn og gård”

Kilden er en sang skrevet af en soldat (ukendt årstal).

Greve Museum

Under Første Verdenskrig overtog mange kvinder ansvaret hjemme, mens mændene var soldater. De opgaver, som mændene før havde haft ansvaret for, skulle kvinderne nu klare. Samtidig havde de stadig deres egne opgaver i hjemmet. Mange kvinder oplevede, at de godt kunne løfte det nye ansvar. Men for nogle kvinder var det svært.

Stænges: Lukkes.

Harmer: Vreden.

Skulde: Skulle.

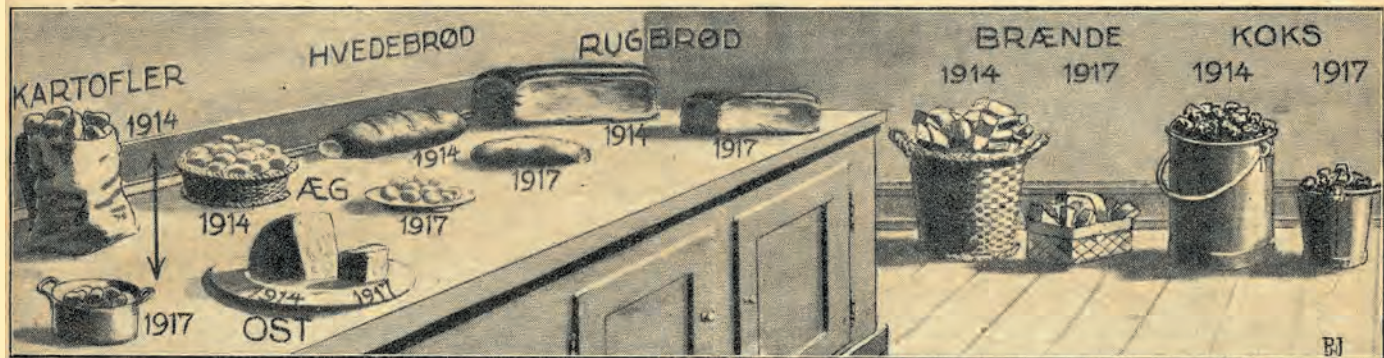
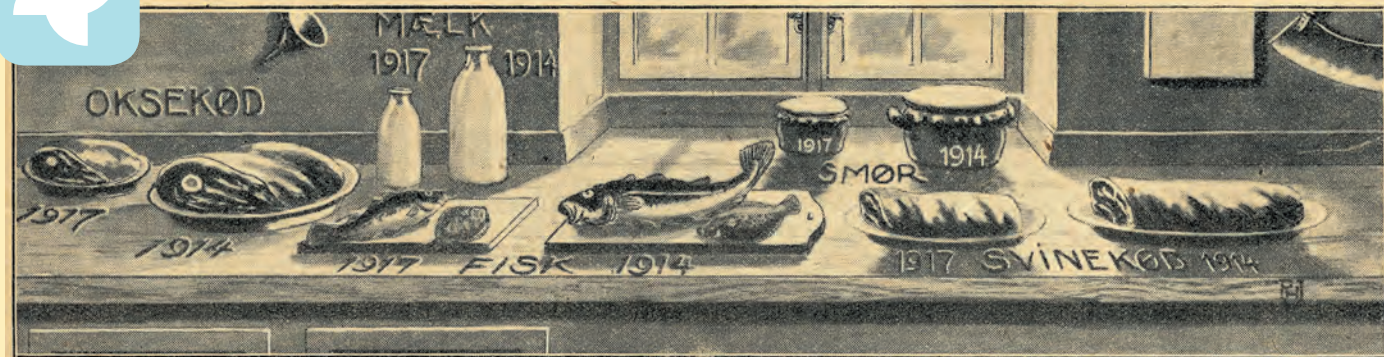
1914 18

© Greve Museum og Skolefjerenesten Københavns Befæstning. 30/32

Find 5 argumenter i sangen for, at manden skal hjemsendes.

Krigstid og Dyretid.

Krigstid og dyrtid

Kilden er en illustration af prisstigninger fra bladet *Illustreret Familiejournal* fra 1917.

Greve Museum: Fra Aller Media A/S

Under krigen blev det svært at skaffe madvarer. De varer, der var, blev dyrere og dårligere. Det blev helt slemt, da tyskerne begyndte at sænke almindelige handelsskibe fra 1917, så varerne ikke kunne komme frem.

Dyrtid: En tid, hvor varerne er dyre.

© Greve Museum og Skolefjensesten Københavns Befæstning. 31/32

1914-18

FLÆSKEKORT

Oktober - November 1918

Oktober 1918

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Oktober 1918

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

16-31. Oktober 1918

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Rygflæsk

November 1918

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Oktober 1918

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Oktober 1918

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

November 1918

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

November 1918

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Oktober 1918

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

Dette Mærke giver
Ret til Køb af

Svinekød

16-31. November 1918

Dette Mærke giver Ret
til Køb af

Rygflæsk

16-31. Oktober 1918

Dette Mærke giver Ret
til Køb af

Rygflæsk

16-31. November 1918

Dette Mærke giver Ret
til Køb af

Rygflæsk

1-15. Oktober 1918

Dette Mærke giver Ret
til Køb af

Rygflæsk

1-15. November 1918

Dette Mærke giver Ret
til Køb af

Rygflæsk

1-15. Oktober 1918

Dette Mærke giver Ret
til Køb af

Rygflæsk

1-15. November 1918

Dette Mærke giver Ret
til Køb af

Rygflæsk

1-15. Oktober 1918

Dette Mærke giver Ret
til Køb af

Rygflæsk

Der vil ved Indtægtsministeriet Bekendtgørelse blive givet Meddelelse om Mærkenes Vægtpaalydende. Mærkerne er ugyldige før den angivne Tid. De småa Svinekødmærker gælder for sidste Uge af November, men kan ogsaa benyttes tidligere.

Et rationeringskort

Kilden er et rationeringsmærke på flæsk fra 1918.

Greve Museum

Under Første Verdenskrig steg priserne på mad, og mange varer var svære at skaffe. For at kunne købe de sjældne varer, som for eksempel kød, skulle man aflevere et rationeringsmærke hos slagteren. Så var det ikke kun de rige, der købte det hele. Regeringen ville sikre, at ingen danskere sultede.

